

NÅR BRUKBART STÅR UBRUKT

av Erik Frydenlund Hofsbro.
Diplom våren 2018.
Veiledere: Nina Katrine Haarsaker
& Michelle Lilleby Johansson.

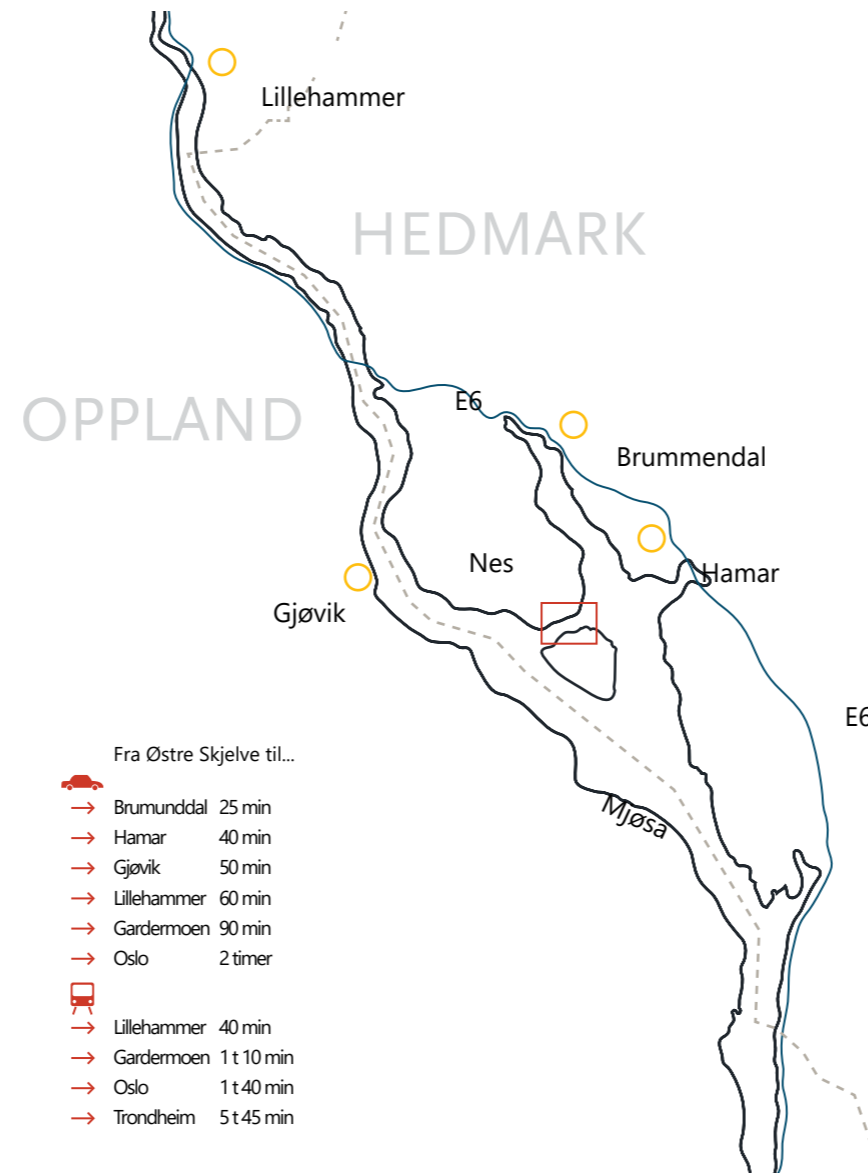

Prosjektet

I dag står det rundt 30 000 landbrukseiendommer i Norge uten fast bosetting, av totalt 184 47 eiendommer. Den pågående diskusjonen om byenes utvikling og bygdens fremtid er for det meste dominert av sentraliseringen: "en tendens til at en økende andel av befolkningen bor og arbeider i byer eller større byregioner, mens stadig færre bor og arbeider på landsbygda og i spredtbygde strøk."

Den økte sentraliseringen fører til at bygdene opplever en lavere eller negativ vekst i innbyggertallet, med tap av aktivitet og et økende antall ubrukte gårdsbygninger som direkte konsekvens. For bygdene er problemet todelt; Hvordan få folk til å bli værende eller komme tilbake til bygda? Og hva kan gjøres med alle gårdsbygningene som står tomme og uvirksomme?

"Når brukbart står ubrukt" tar for seg siste del av problemstillingen, og er et konkret eksempel på hvordan en større enhetslave på gården Østre Skjelve på Nes i Hedmark kan transformeres for ny bruk. Foruten å være et konkret eksempel på hvilke kvaliteter og muligheter som finnes gjemt i en typisk norsk bruksbygning er prosjektet et innspill i debatten om forholdet mellom bygd og by, den pågående sentraliseringen og hvordan vi behandler en allerede bygd ressurs.

Stedet

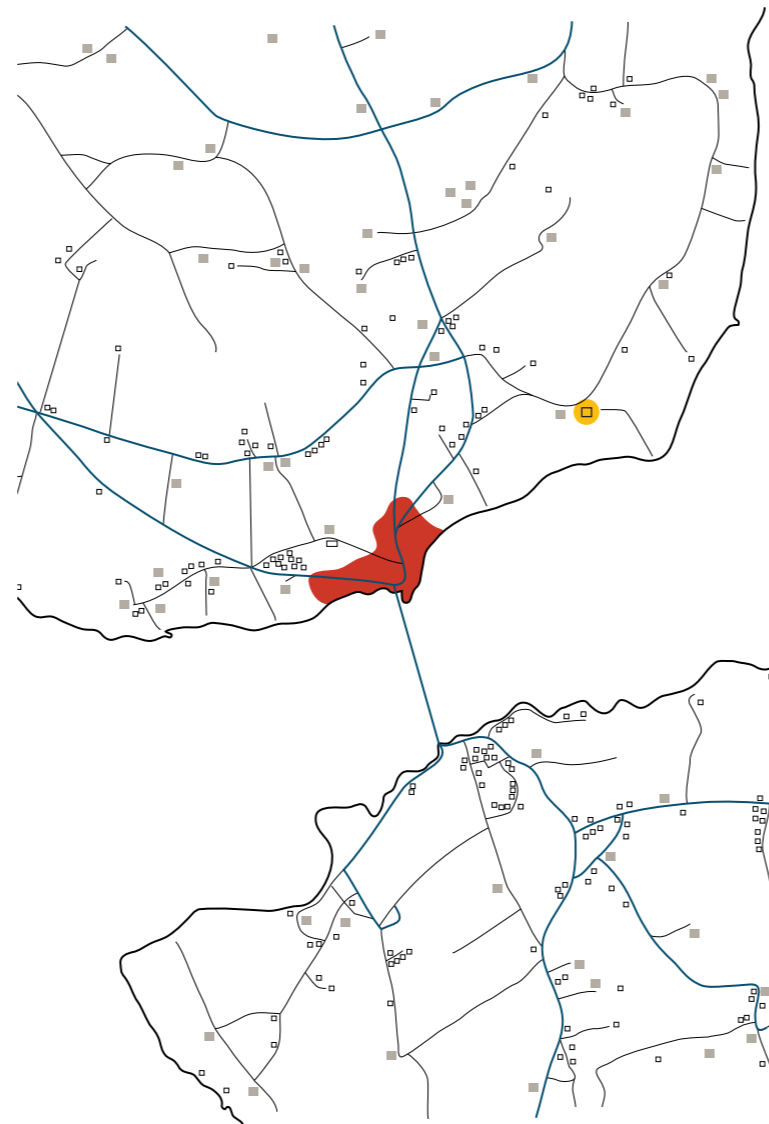
Gården hvor prosjektet befinner seg ligger på Nes, en halvøy på østsiden av Mjøsa tilhørende Ringsaker, Norges største landbrukskommune. Landskapet i denne delen av området ved Mjøsa preges av skog og jordbruk, med store gårder og jorder som strekker seg fra lave koller og ned mot vannet.

Sentrum på Nes er Tingnes, et lite tettsted bestående av blant annet kulturhus, kirke, matbutikk, kafé og en restaurant. Foruten å ha eneste broforbindelse med Mjøsas eneste bebodde øy, Helgøya, er Tingnes også stoppested for dampbåten "Skibladder'n" i sommerhalvåret.

I likhet med mange andre bygder og landbruksområder i Norge har Nes opplevd store forandringer de siste tiårene grunnet forandringer i jordbruket, ofte med nedleggelse eller samdrift som resultat.

Nes skiller seg ut fra mengden ved at de har hatt en relativt stor og vellykket satsning på turisme. Med sin sentrale plassering og vakre omgivelser har Nes klart seg bedre enn andre bygder som har vært i samme situasjon med et behov for omlegging av primæraktiviteten.

Like fullt er problemstillingen vedrørende potensiell ny bruk av de mange uvirksomme gårdsbygningene også gjeldende for Nes, noe prosjektet er et direkte resultat av.

N- 1:40000

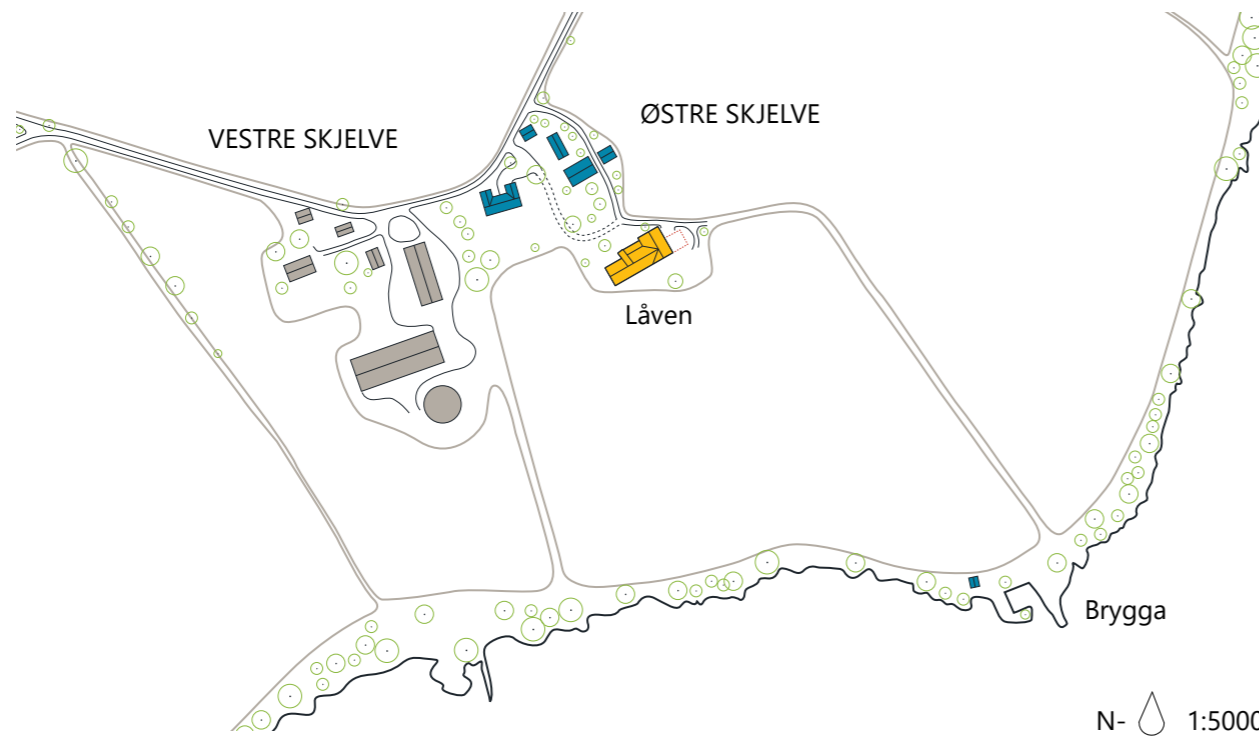
Gården

Stedet hvor prosjektet og låven befinner seg er gården Østre Skjelve som ligger en drøy kilometer øst for Tingnes. Nærmeste nabo er gården Vestre Skjelve, som fremdeles er i drift, og de to gårdene har tidligere vært under samme eie.

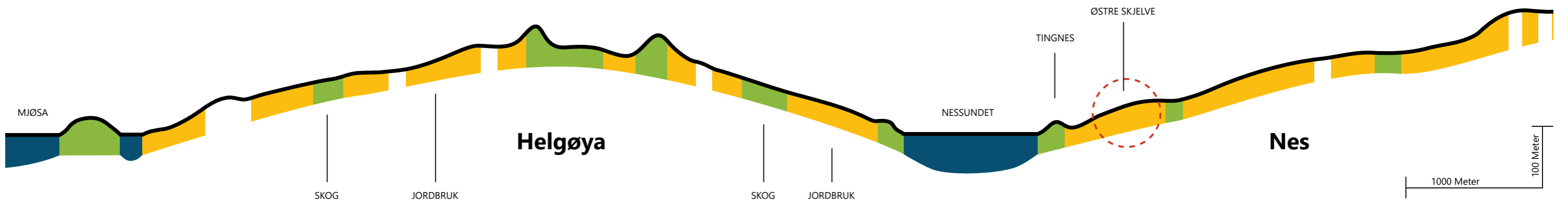
Driften på gården opphørte rundt årtusenskiftet da eierne flyttet, og jorda ble forpaktet bort og hovedhuset leid ut. De fleste av bygningene på gården står i dag derfor tomme og uvirksomme, og benyttes for det meste som lager. Også en mindre brygge nede ved vannet tilhørende gården bærer preg av å ikke lenger være i bruk.

Selve låven ligger noe nedenfor tunet, og danner en liten mellomsone mot de andre bygningene samtidig som den har en egen liten privat sone mot jordet og Mjøsa i sør. Rundt låven står det parkert enkelte landbruksmaskiner, mens det ellers er stille og forlatt. I etasjene inni låven er det tomt, med unntak av den faste innredningen i fjøset og på låvebroa som er flittig benyttet som lagringsplass.

Låven fremstår som en brukbar men ubrukt bygning, som ble forlatt da behov og bruk forandret seg uten at låven selv klarte å følge med i tiden. Hva er det nå som vil skje med låven?

VERDT Å VITE OM ENHETSLÅVEN PÅ ØSTRE SKJELVE

Hva: Enhetslåve
Status: Ubrukt
Dyrehold: Gris
Grunnflate: ca. 650 m²
Totalt areal: ca. 1700 m²
Lengde: ca. 44,5 m
Bredde: 12,5 / 18,5 m
Oppført: 1844/1937
Beliggenhet: Tingnes, Nes
Kommune: Ringsaker
Fylke: Hedmark

HOVEDTREKK

Enhetslåven på Østre Skjelve strekker seg over tre etasjer og består av to hovedvolumer. Volumet mot vest består av en avlang tømmerkasse over to etasjer, antatt oppført rundt 1844, og mot øst ligger et nyere volum som er tverrstilt i forhold til det gamle, og som ble reist i 1937. Kjelleren er delvis utgravd og bygget av naturstein og betong. Under kjelleretasjen i øst er det også en mindre møkkjeller. Sett under ett er låven i teknisk grei stand, med få graverende skader.

ENDRINGER

Hele første etasje er innredet for grisehold, med båser, fortrau og møkkrenner av betong. Dette medfører at de innvendige lafteveggene i det vestlige volumet er fjernet og erstattet av en søyle- og bjelkekonstruksjon som støtter lafteveggene og gulvet i høyloftet over. Samtidig er deler av nord- og sørveggen forsterket med en innvendig murkonstruksjon.

KLEDNING

Utvendig er låven for det meste kledd med en enkel vertikal slett panel som er lagt utenpå laften, stedvis kun med en enkel lekting. Lafteknutene stikker ut forbi ytterveggen og er kledd inn med panel.

TAK

På taket er det lagt en moderne bølgeblekk i rød utførelse, som er lektet utenpå det originale taket/undertaket. bestående av spon og bordkledning. Dette er gjort både på låvens eldre og nyere del.

VINDUER

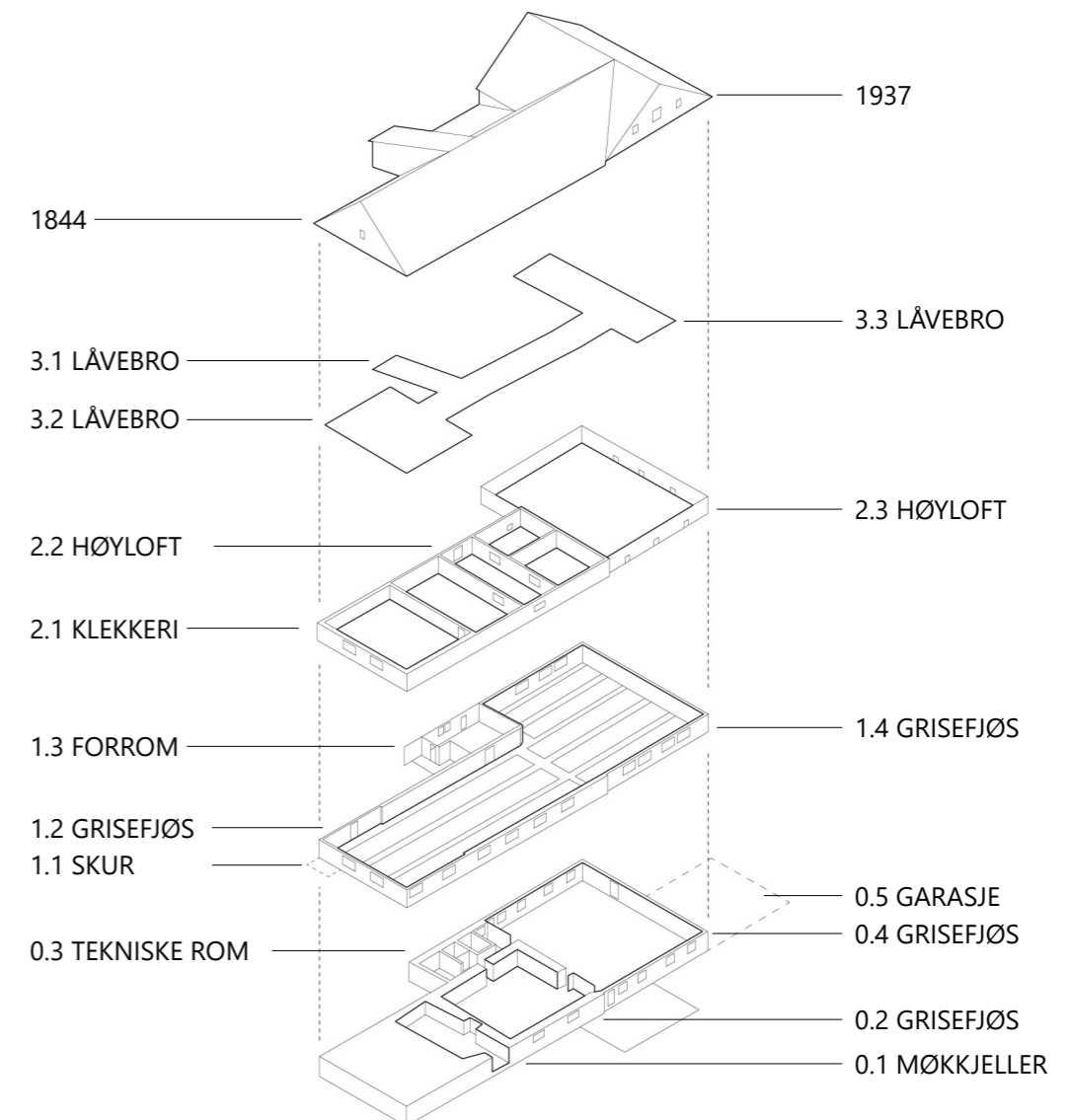
Vinduene i låven kan deles inn etter om de er nye eller gamle. De gamle vinduene er faste vinddier av tre, med smale sprosser, tykk karm og ruter med dobbelt glass. De nye vinduene er bunnhengslet og laget av plast og aluminium, med falske sprosser på utsiden men samme antall ruter som de originale. Forskjellen mellom vinduene blir først synlige på nært hold, og på avstand forringer de i liten grad helhetsinntrykket.

ESTETIKK

Det mest iøyenfallende for låvens totalinntrykk er et moderne garasjetilbygg i øst og et lite teknisk skur mor vest, som bidrar til å forringe låvens estetiske fremtoning.

BILDER

A: Takkonstruksjon fra 1937 (2.3-3.3)
B: Låvebro fra vest (3.2) mot øst (3.3)
C: Undertak av spon og bord (3.3)
D: Uinnredet grisefjøs i kjeller (0.4)
E: Innredet grisefjøs i første etasje (1.2-1.4)

A

B

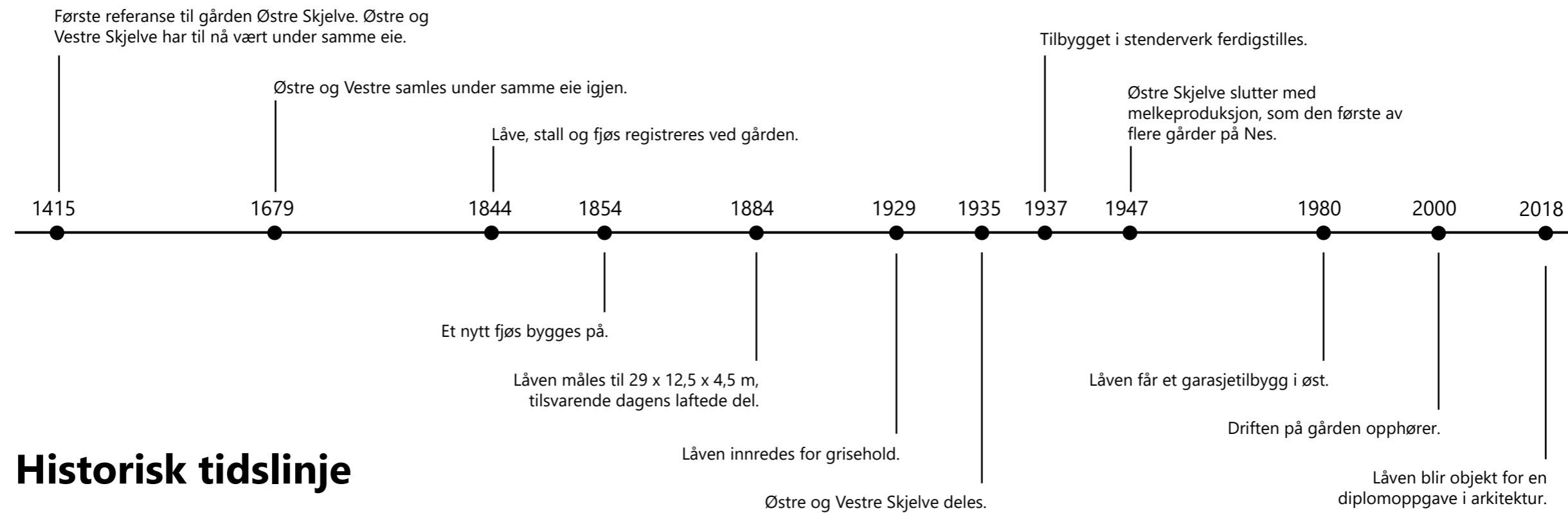
E

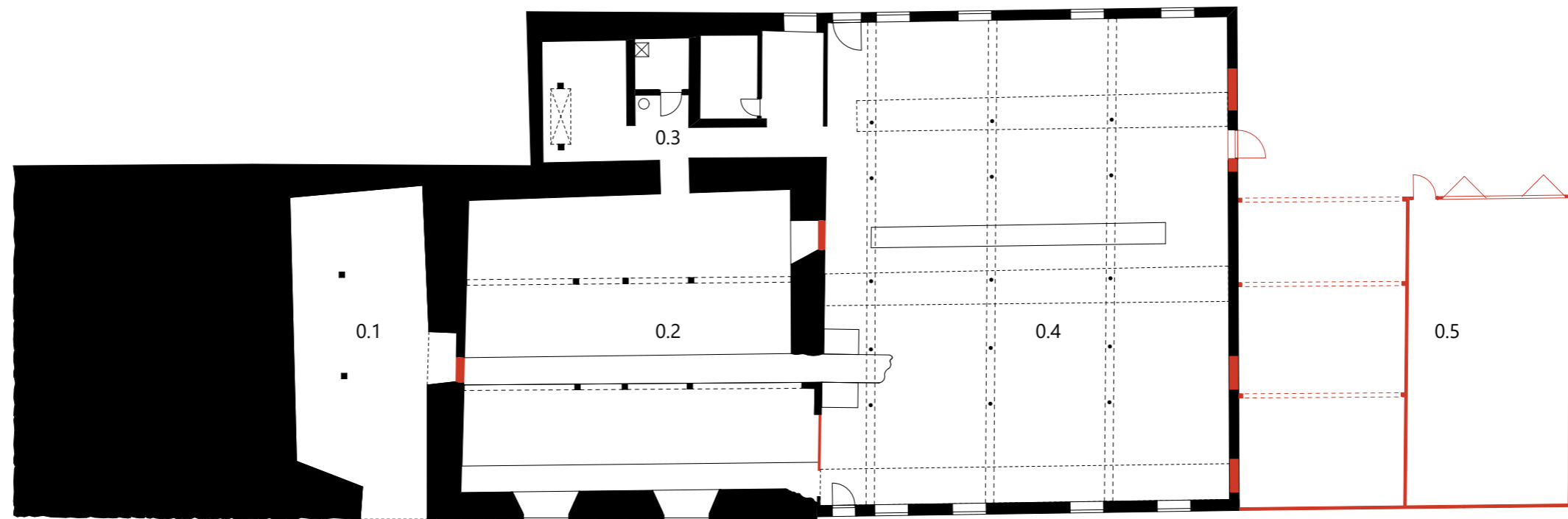

C

D

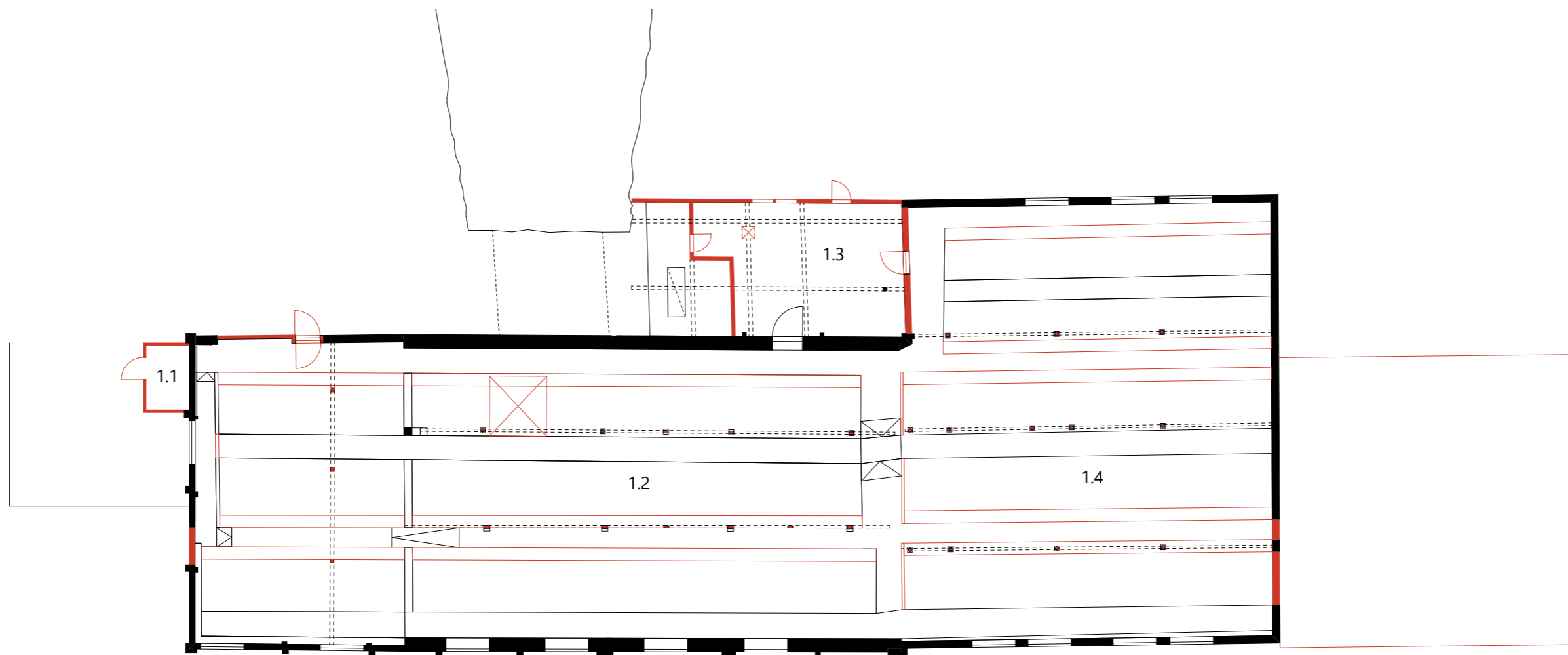

0.etg eksisterende

0.1 Møkkjeller 0.2 Grisekjøp 0.3 Tekniske rom
0.4 Grisekjøp 0.5 Garasje

N- 1:200

1.etg eksisterende

1.1 Teknisk skur

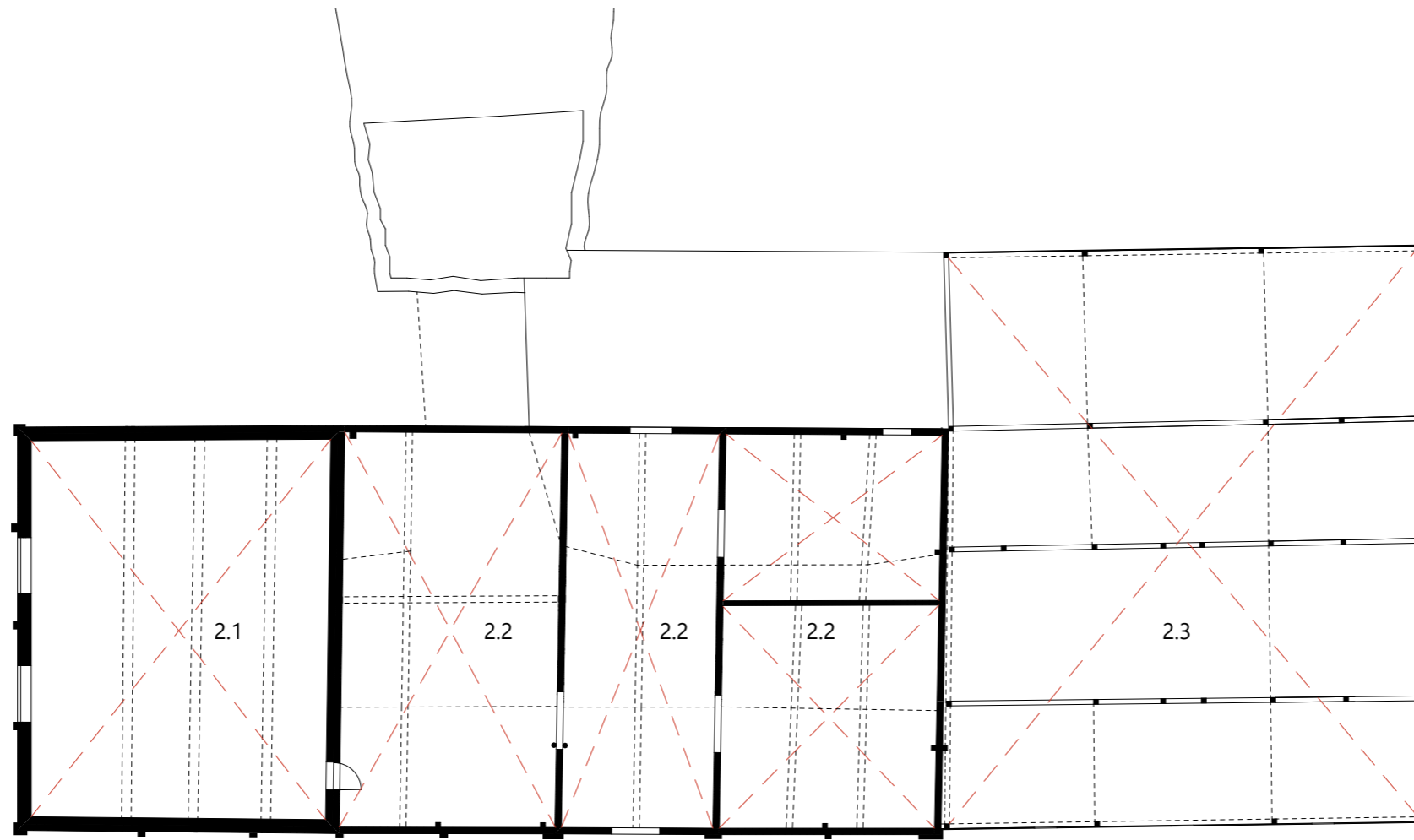
1.2 Grisekjøles

1.3 Forrom

1.4 Grisekjøles

N- 1:200

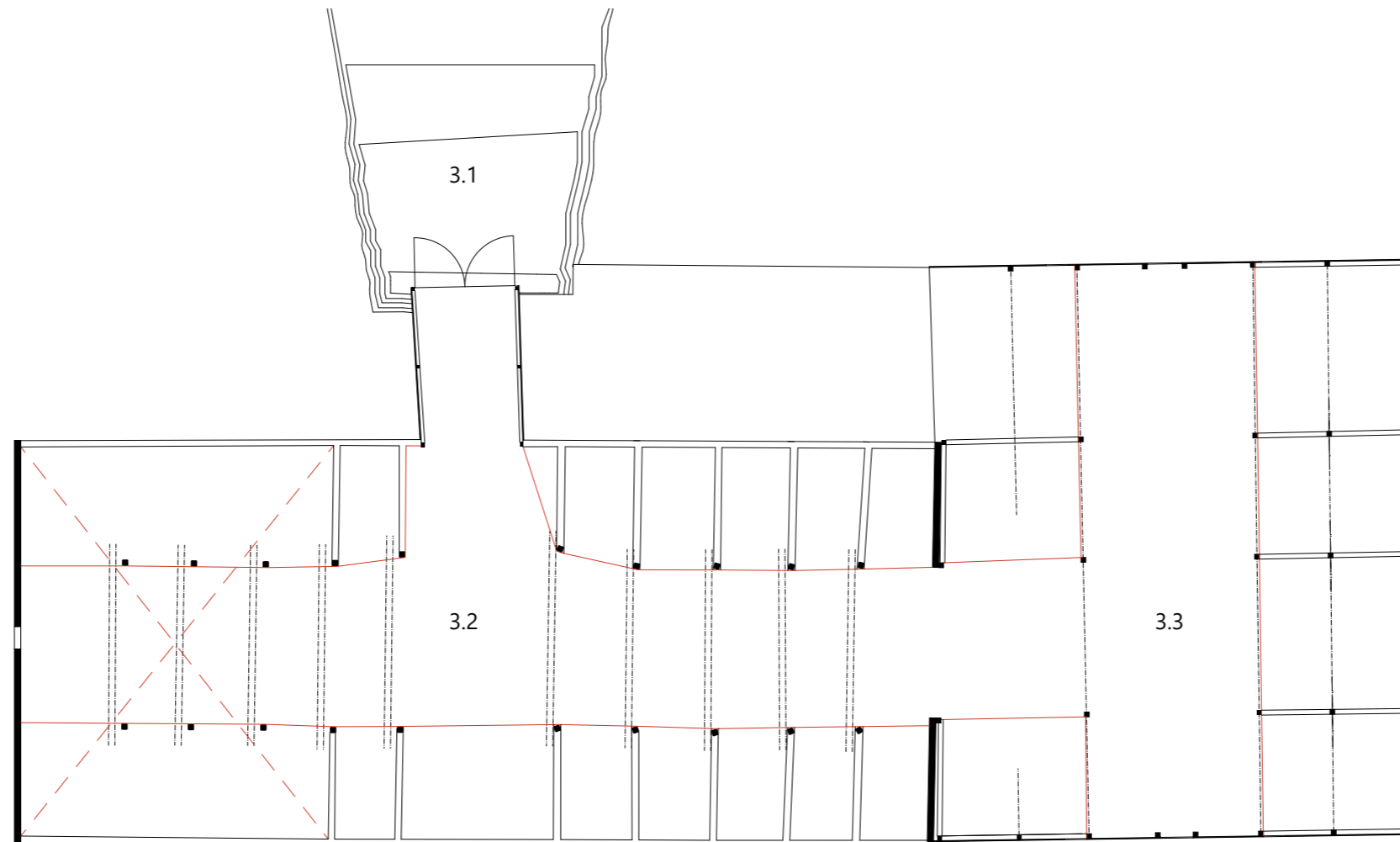
2.etg eksisterende

2.1 Klekkeri

2.2 Høyloft

2.3 Høyloft

N- 1:200

3.etg eksisterende

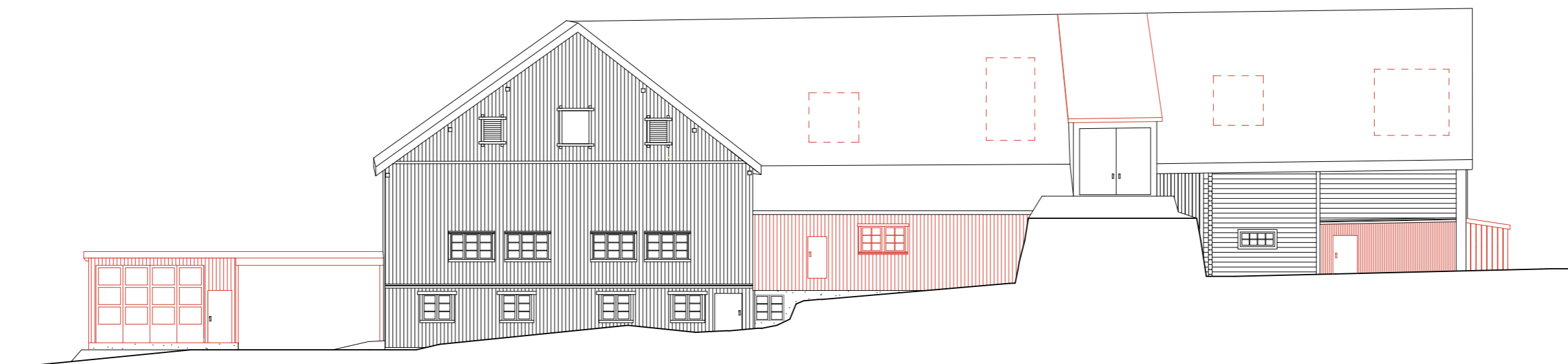
0.1 Utvendig låvebro 0.2 Låvebro 0.3 Låvebro N- 1:200

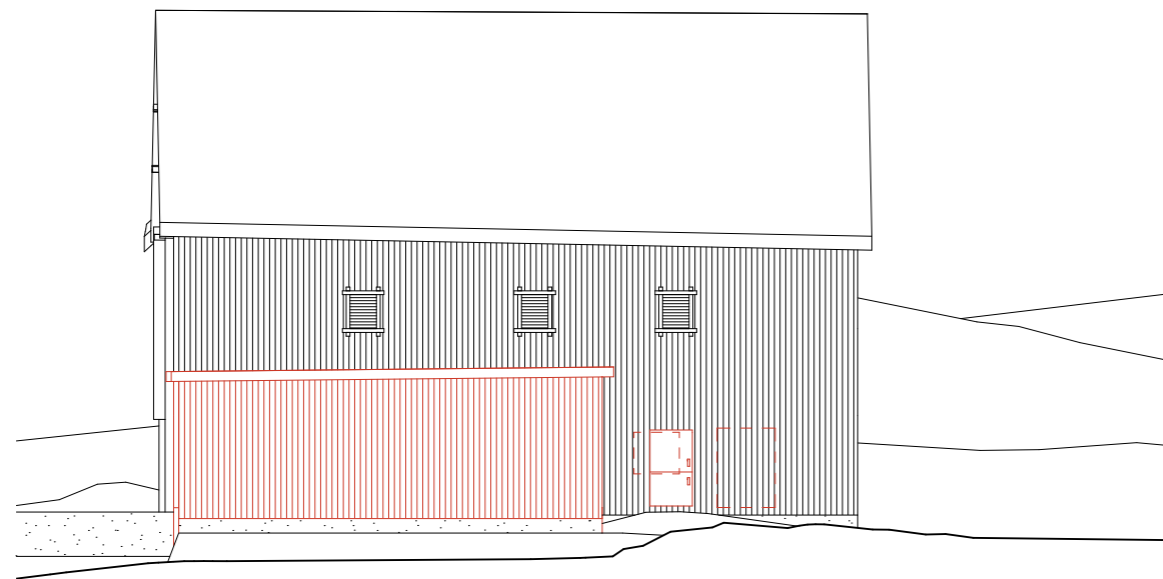
Eksisterende fasade sør

1:200

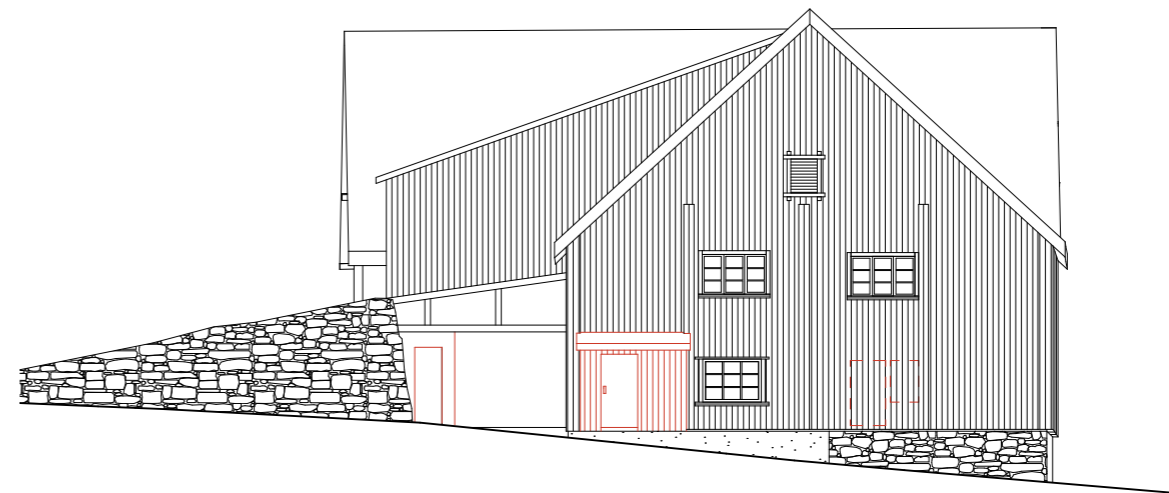
Eksisterende fasade nord

1:200

Eksisterende fasade øst

1:200

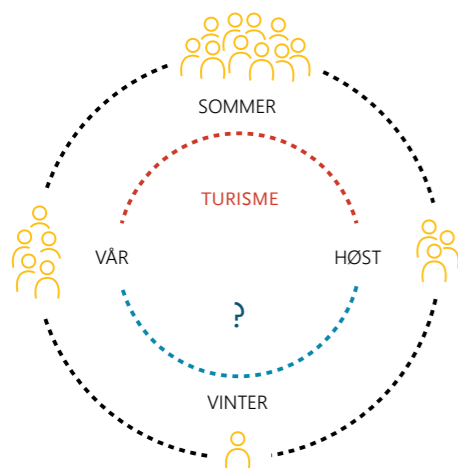

Eksisterende fasade vest

1:200

Årsvariasjon

Nes er som to forskjellige steder fra sommer til vinter, med en eksplosiv vekst og forskjell i antall mennesker og aktivitetsnivå. I sommerhalvåret er det full aktivitet og i løpet av en sesong kommer det titusenvise av unike besøkende innom området. I vinterhalvåret derimot er situasjonen en helt annen, preget av stillhet, fravær og nesten ingen merkbar aktivitet eller støy.

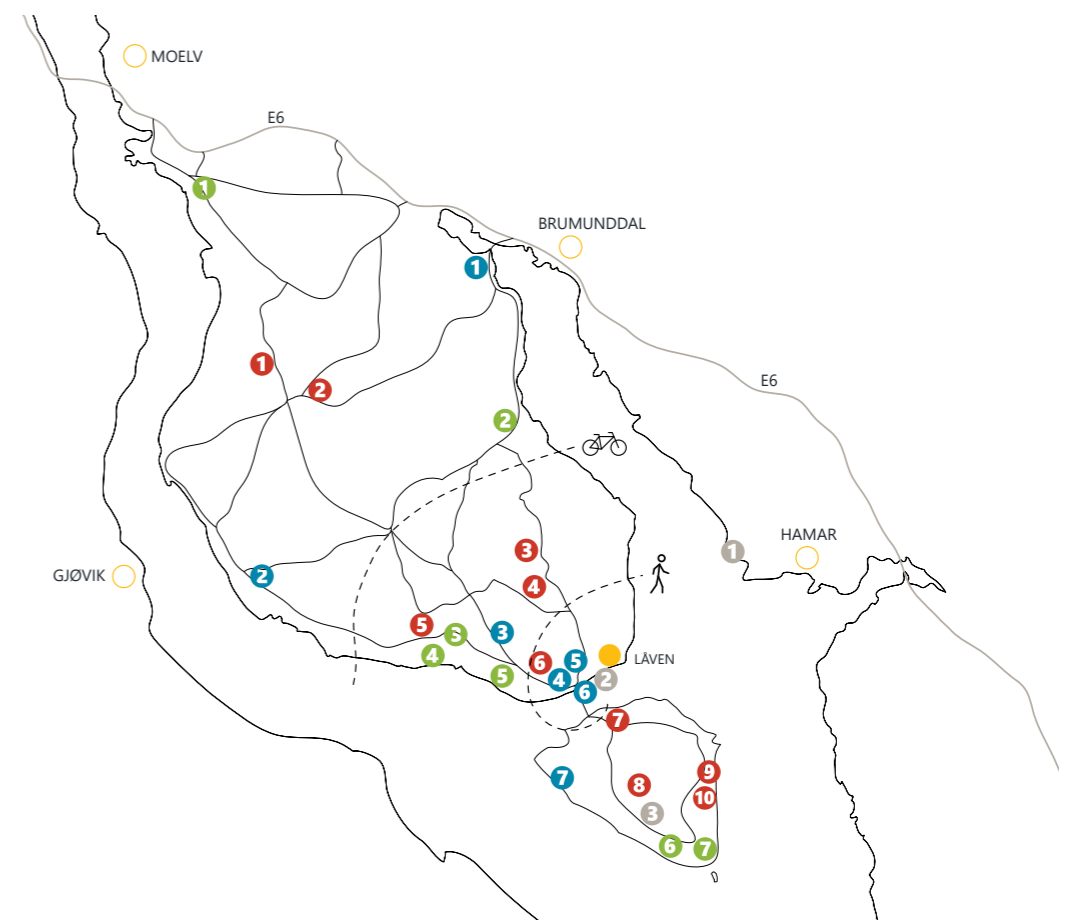
Aktivitet

Noe av det som tiltrekker turistene er det vakre landskapet, de storslåtte gårdene og den sentrale beliggenheten, som fører til at alt fra syklende, barnefamilier eller bobilturister kommer for å besøke en av de mange attraksjonene området har å by på.

På Nes er det flere gårder som har pusset opp eller restaurert deler av gårdsbygningene, og det tilbys alt fra historiske omvisninger, overnatting, selvplukk av frukt og bær, festlokaler, gårdsbutikk og annen gårdsturisme. Enkelte låver har også blitt transformert til ting som pizzarestaurant eller designstudio.

Nes har også en rekke mindre produsenter og kulturaktører, og tettheten av kunstnere og gallerier er høy. Flere mindre lokale bedrifter bidrar også med verdiskapning og fører til at det opprettholdes et minimumsnivå av aktivitet gjennom året, selv om det er turisme og sommersesongen som er mest vital for området.

- HISTORISK**
  - 1 SVEINHAUG GÅRD
  - 2 NERLIEN GÅRD
  - 3 BALDISHOL
  - 4 STERUD GÅRD
  - 5 HOEL GÅRD
  - 6 HOVELSRUD GÅRD
  - 7 HOVINSHOLM
- TURISME**
  - 1 MJØSA CAMPING
  - 2 ATELIER FJELLSOL
  - 3 SILVER ROCK
  - 4 TINGNES SPISERI
  - 5 INFOTEKET
  - 6 ATELIER MIDT I
  - 7 STRANDHAGEN
- PRODUKSJON**
  - 1 TJERNE BÆR
  - 2 ESPELIEN KJERAMIKK
  - 3 EDEL DESIGN
  - 4 NORSK SPELT
  - 5 BRAASTAD EPLER
  - 6 MØLSTAD GÅRD
  - 7 HELGØYA BIE
  - 8 RØSTE BRINGEBÆR
  - 9 HELGØYA SØLVSMIE
  - 10 HELGØYA TRE
- ANNET**
  - 1 STORHAMARLÅVEN
  - 2 GRANDE REHABILITERING
  - 3 KLATREPAK
- 🚲 30 MIN SYKKEL
- 🚶 30 MIN GANGE

Tilnærming

Et viktig premiss for låvens nye program er at det må kunne nyttegjøre seg av variasjonen i aktivitetsnivået på Nes gjennom året. Det nye programmet kan ikke utelukkende basere seg på turisme, men må ta inn over seg at dette er et viktig og tilstedevarende næringsgrunnlag.

Et viktig utgangspunkt for den fysiske transformasjonen er at låvens mulige potensial veier tyngre enn hva låven representerer og har vært. Låven er viktig som et objekt og del av det helhetlige kulturlandskapet, og å bevare det helhetlige utvendige uttrykket er ønskelig.

Sett i lys av hvilken rolle bygda skal ha i samspill med byen er det ønskelig at det nye programmet tilfører noe mer enn kun et enkelt boligprogram eller turistbasert aktivitet. Det nye programmet bør tilføre, vedlikeholde og bygge videre på noe av den aktiviteten som eksisterer i området.

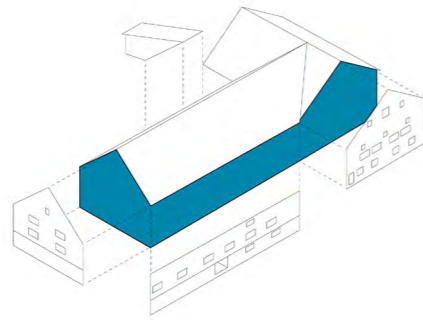
Program

Programmet som benyttes i transformasjonen av låven er en "fordypningslåve", et sted hvor kunstnere, forfattere, komponister, designere og andre kreative og skapende aktører kan leie seg inn for kortere eller lengre perioder hvor de søker ro, alenetid og rom for fordypning.

Programmet baserer seg på at disse kvalitetene er noe en naturlig finner på Nes og Østre Skjelve i vinterhalvåret, hvor det også kan være vanskelig å få til et selvdrevet bærekraftig program.

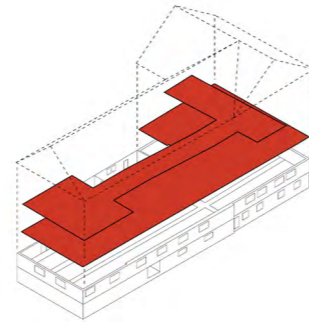
Konseptet følger også den naturlige årsvariasjonen på Nes, og åpnes opp for større grupper og aktivitet frem mot sommeren hvor pågangen er naturlig stor. Her vil gjennomstrømningen av mennesker være større, oppholdstiden kortere og innholdet er mer rettet mot kulturproduksjon.

Implementeringen av det nye programmet følger et konsept med tre enkle grep; A - Avdekke, B - Forsterke og C - Tilføre.

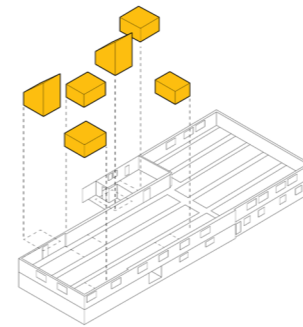
A) Avdekke

Første steg er å kartlegge bygningens viktigste kvaliteter og særegenheter. For låven er kvalitetene "den svevende laften" og "det store rommet" de to viktigste særegenhetene som er vektlagt og ivaretatt.

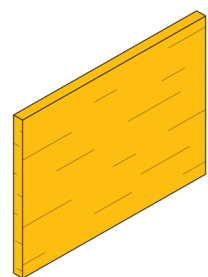
B) Forsterke

Endringer i det eksisterende gjøres for å forsterke de utvalgte kvalitetene samt legge til rette for ny bruk. For låven betyr det at gulvet mellom 1. og 2.etg. samt låvebrua fjernes for å åpne opp vertikalt og muliggjør en større takhøyde. Samtidig lages nye åpninger i taket for å bedre lyssituasjonen.

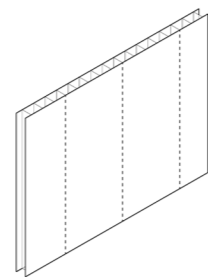
C) Tilføre

Nye funksjoner tilføres i form av selvstendige volumer som skaper nye rom og soneinndelinger. Volumene er sammensatt av 5 ulike elementer som kombineres på forskjellige måter for å nyttgjøre seg av eksisterende situasjoner eller for å tilføre nye interessante og funksjonelle romlige kvaliteter.

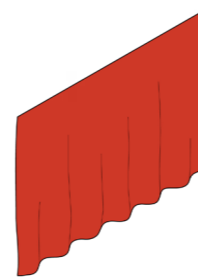
1.Skiver

Hovedelementet i volumene er skiver av massivtre, som opptrer i form av gulv, vegg eller tak. Foruten å ha en konstruktiv funksjon og isolerende effekt tilbyr skivene en kontrast til låvens eksisterende laftekonstruksjon og kalde betongdekke.

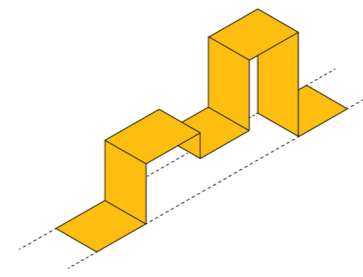
2.Transparens

For å skape visuelle forbindelser og lysinnslipp samtidig som det oppnås tilstrekkelig med isolering benyttes plater av isolerende polykarbonat. Polykarbonatplatene, eller "kanalplasten", fås i varierende dimensjoner, opak og klar utførelse, og kan monteres med eller uten synlige lister.

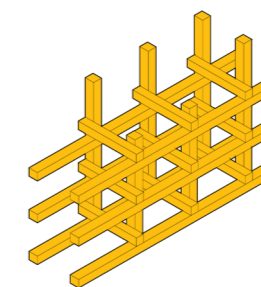
3.Tekstiler

Tekstiler benyttet som kledning, isolerende forheng eller frie rominndelere utvider låvens materialpalett. Tekstilene varierer fra lette, tynne og opake gardiner til tykke, vevde ulltekstiler som spennes opp for å isolere samtidig som noe lyd absorberes og slippes gjennom.

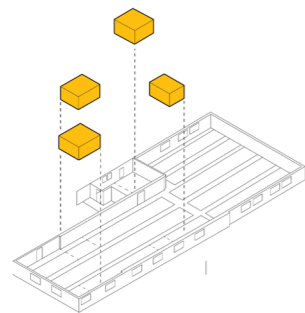
4.Renna

Den eksisterende møkkrenna transformeres til en kontinuerlig treflate som forandrer blir til gulv, benk, bord, hyller, trapper, skap eller mindre rom hvor en kan oppholde seg. "Den levende renna" utligner også nivåforskjellene mellom båsene samtidig som de rommer tekniske føringer.

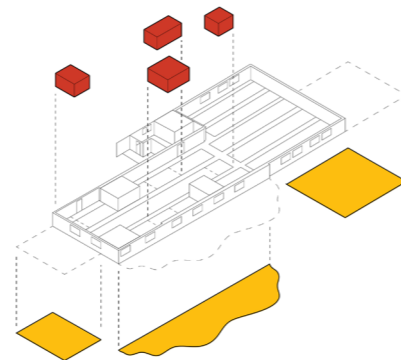
5.Konstruksjon

Som en fortolkning av låvens spektakulære trekonstruksjon tilføres en ny og mindre trekonstruksjon som vokser i, inni og ut av volumene. Konstruksjonen er bærende og oppfyller behovet for lagring, bord, hyller, sittemuligheter, senger etc.

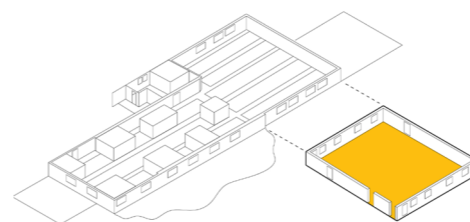
Etablere

Skalerbarhet er grunnleggende for konseptet, og første trinn kan startes som en minimumsløsning hvor kun de aller viktigste funksjoner og endringer blir gjort. Ved å være skalerbart er det enklere å sikre et fleksibelt og bærekraftig program i tråd med økonomien i prosjektet.

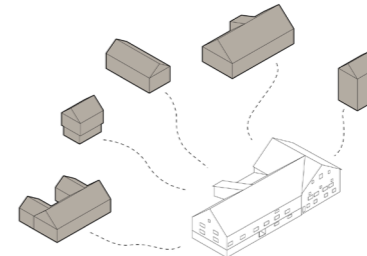
Utvikle

Når prosjektet har kommet på beina og slått seg til ro kan konseptet utvides og tilføres flere funksjoner etter hvert som behov, økonomi og etterspørsel forandrer seg. Det utvidede tidsaspektet sørger for at prosjektet vokser i takt og samsvar med tiden.

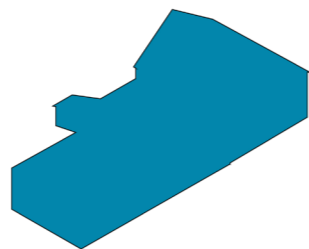
Utvide

Et potensielt steg er å utvide konseptet ved å innrede kjelleren til et moderne, kreativt verksted med fokus på småskala- og nisjeproduksjon. Dette bygger videre på "fordypningsprogrammet" ved å åpne opp for at større aktører med flere deltagere sammen kan innta låven for kortere perioder.

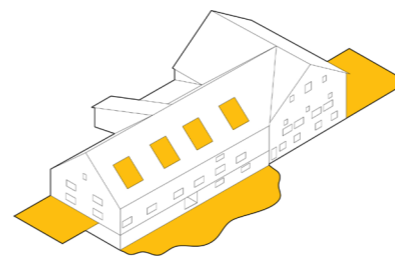
Inkludere

I takt med at prosjektet utvikles og utvides aktiviseres tunet og de andre bygningene tilhørende gården. Her kan hovedbygningen innlemmes for å utvide overnattingskapasiteten, mens stabburet og korntørka spiller videre på og utvider låvens program i takt med årstid, program og behov.

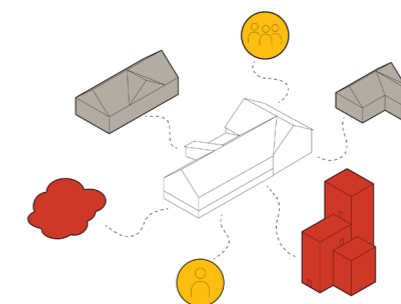
???????

Konseptet vokser videre i takt med utviklingen og strømmingene i samfunnet, og benyttes som inspirasjon for andre prosjekter og bygder som befinner seg i en lignende situasjon. Konseptet begynner med tiden å manifestere seg som en etablert modell.

Oppnåelse

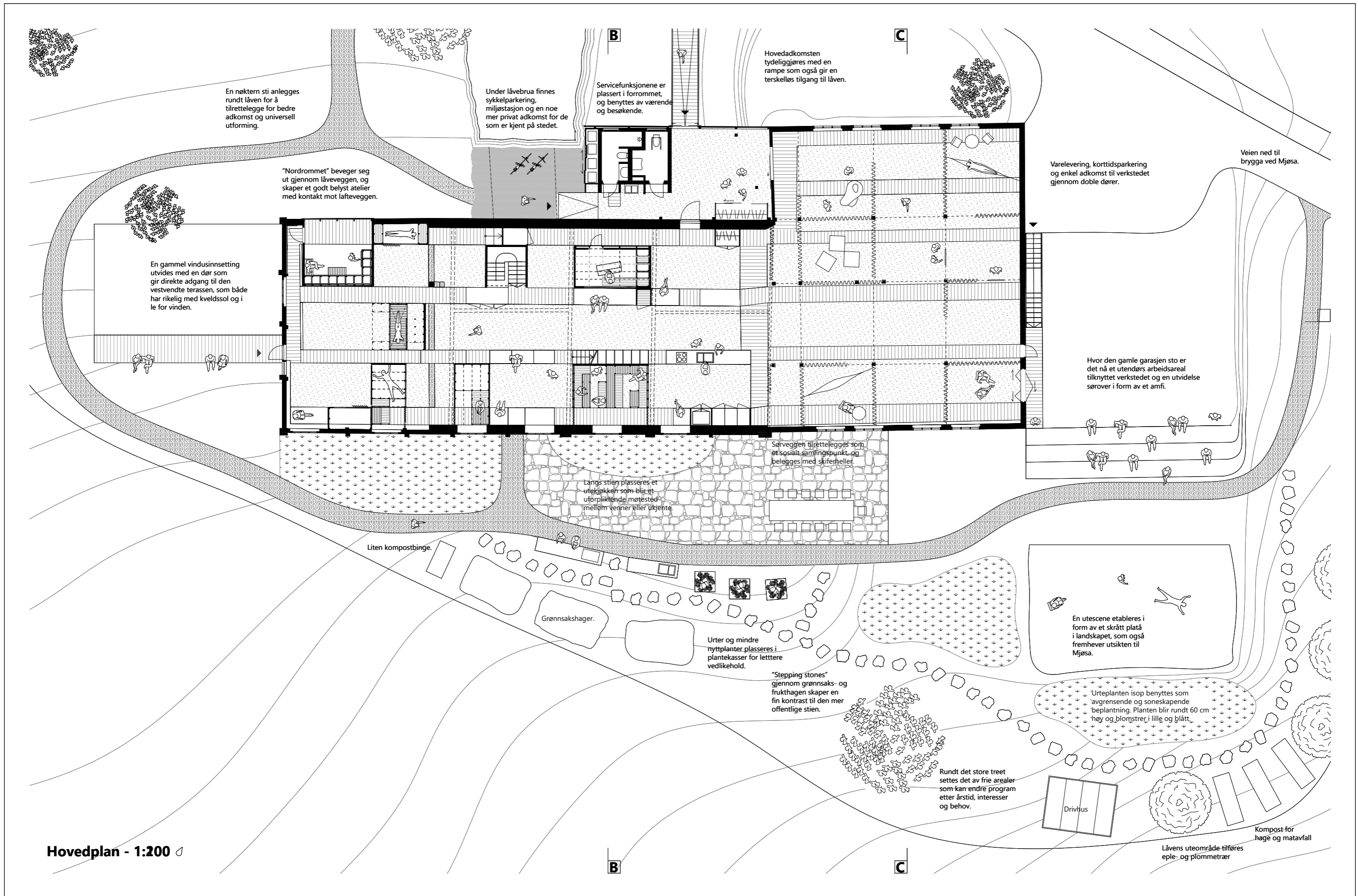
"Fordypningslåven" har etablert seg som en robust og kjent aktør på Nes, og har blitt en viktig og integrert del av aktiviteten og identiteten for området. Konseptet består nå av et selvdrevet og godt fungerende nettverk av flere samarbeidende aktører i Mjøsregionen.

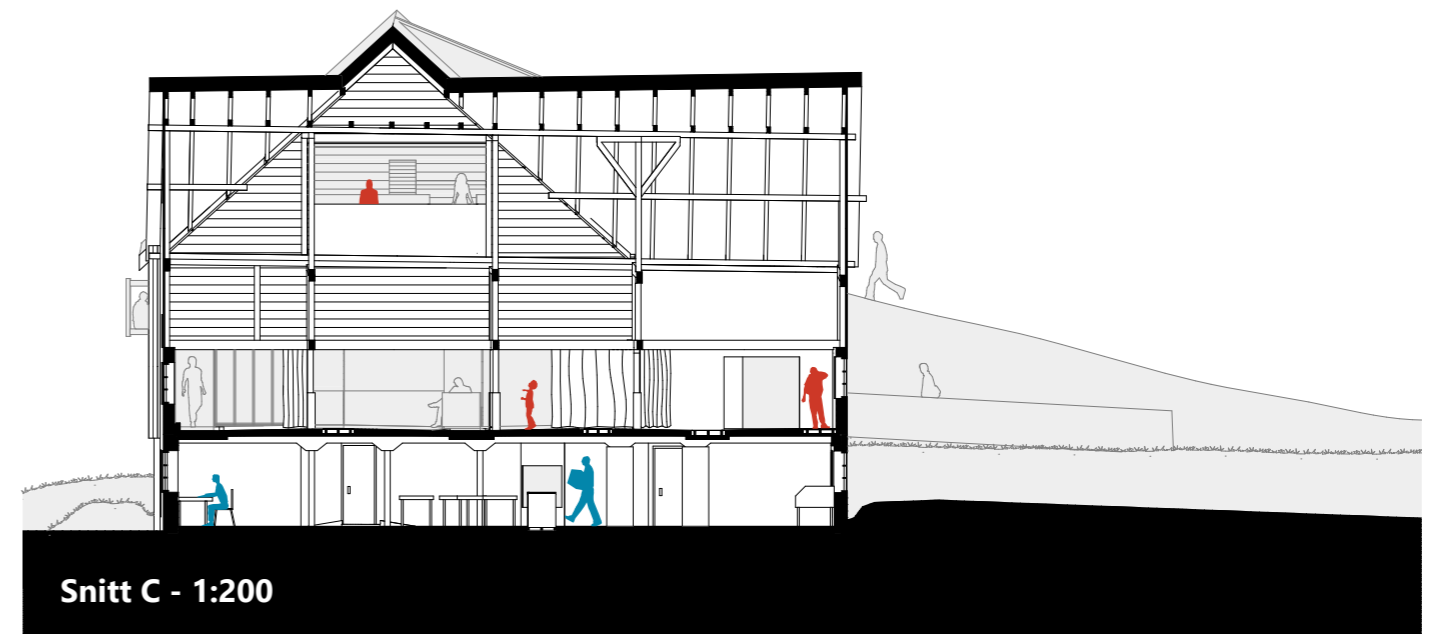
Ekspandere

Prosjektet har utviklet seg til det stadiet hvor det er behov for å innlemme og samarbeide med andre aktører i nærmiljøet og lokalsamfunnet. Dette danner grunnlaget for et større nettverk av kunstneriske og kreativt skapende aktører og produsenter på Nes og omegn.

Hovedplan - 1:200

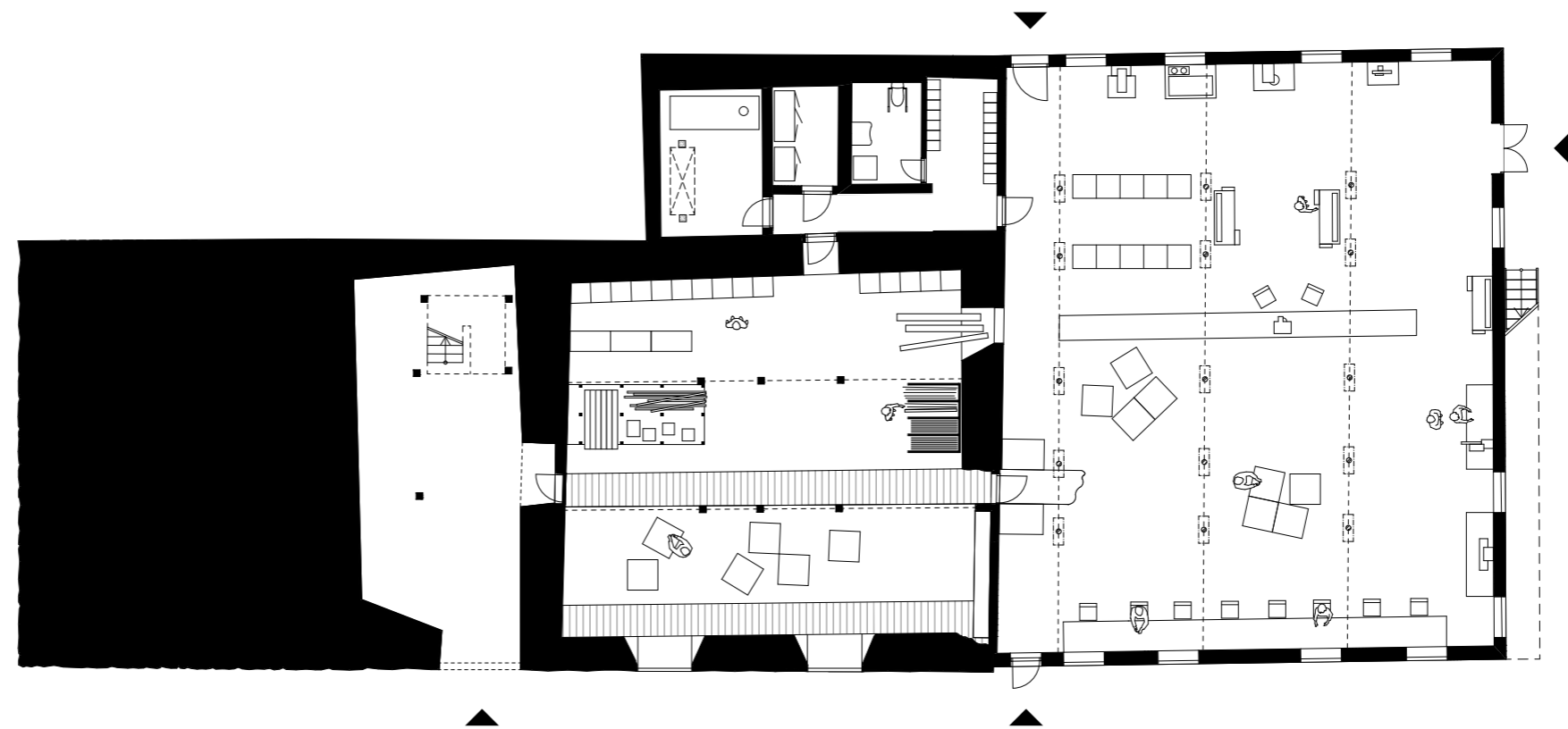
Verkstedskjelleren

Som en utvidelse av fordypningslævens program isoleres og innredes kjelleren med moderne verkstedsfasiliteter, noe som i større grad gjør det mulig å fordype seg i materiell produksjon og utvikling.

Verkstedet legger til rette for at enkeltpersoner og mindre og større grupper kan fordype seg i produktutvikling, kunstnerisk aktivitet eller kulturell produksjon i varierende skala.

Bakrommene mot nord benyttes til tekniske funksjoner som lagring av tørrvarer, frys- og kjølelager, garderobe, vaskeri og tekniske installasjoner forbundet med VVS.

Den gamle forbindelsen mellom "utehula" og det eldre grisekjøset reetableres, noe som åpner opp for en intern vertikal forbindelse i låven. Mot øst tilbakeføres noen av de gamle vinduene, og det settes inn doble dører. Selve verkstedlokalet tilføres ny isolasjon, og det etableres en nye isolerte vegger mot det gamle fjøset, som fungerer som lager og utemperert isolerende sone.

0.etasje. Målestokk 1:200

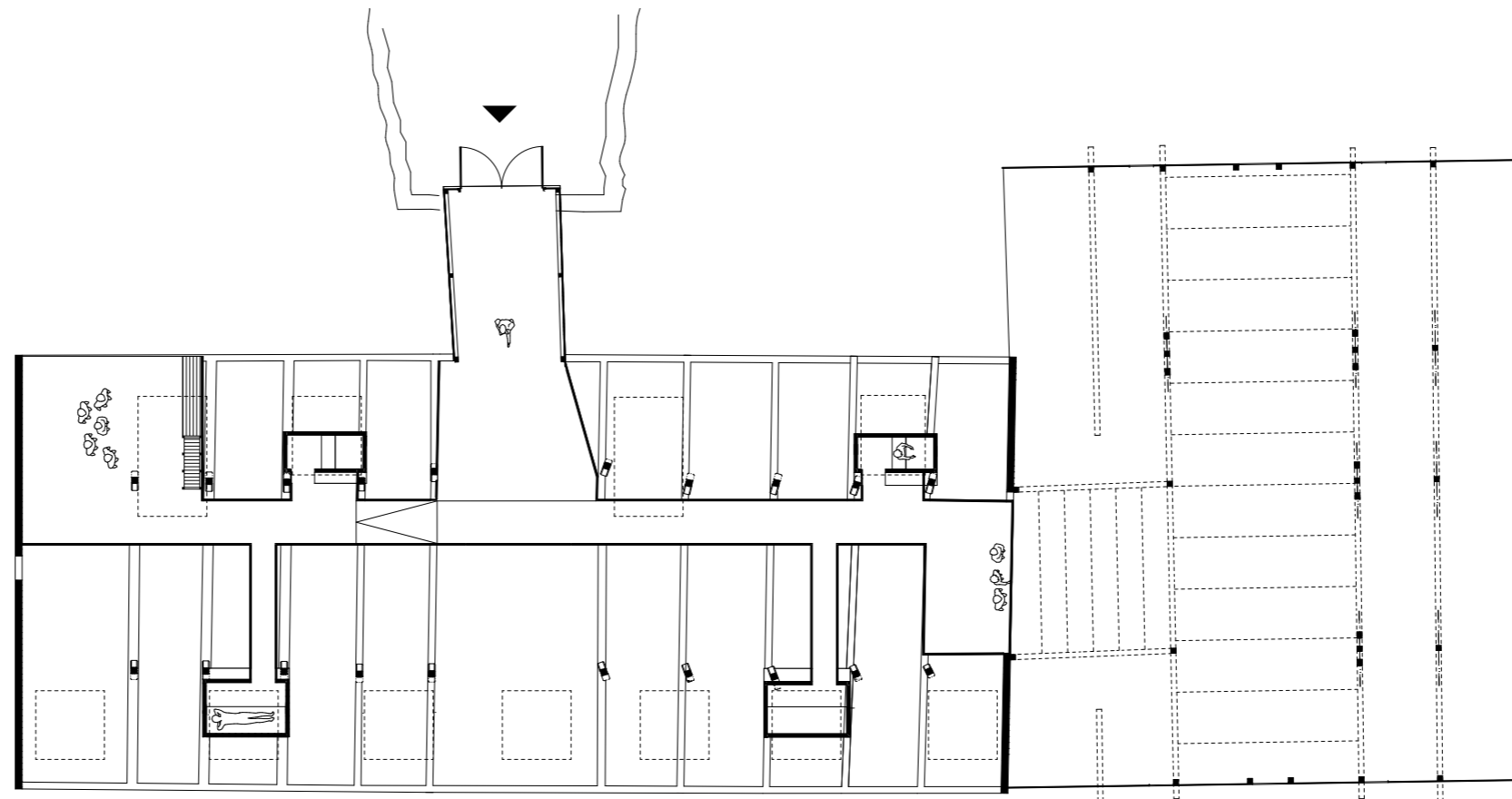
Sommerloftet

I vinterhalvåret konsentreres aktiviteten i låven rundt de varme kjernene, men i takt med årstidene og når været blir varmere beveger aktiviteten seg utover mot veggene. Mot sommeren blir Sommerloftet tatt i bruk, loftsetasjen med en ny utgave av den tidligere låvebrua, nå utført i massivtre.

På sommerloftet finnes det fire volumer, to arbeidsværelser og to soverom, som er tiltenkt "artist in residens." Volumene er åpne og uklimatiserte, med overlys, og formen følger låvens eksisterende takkonstruksjon. Et lite forheng kan rulles ned foran døra for å skape en privat sone.

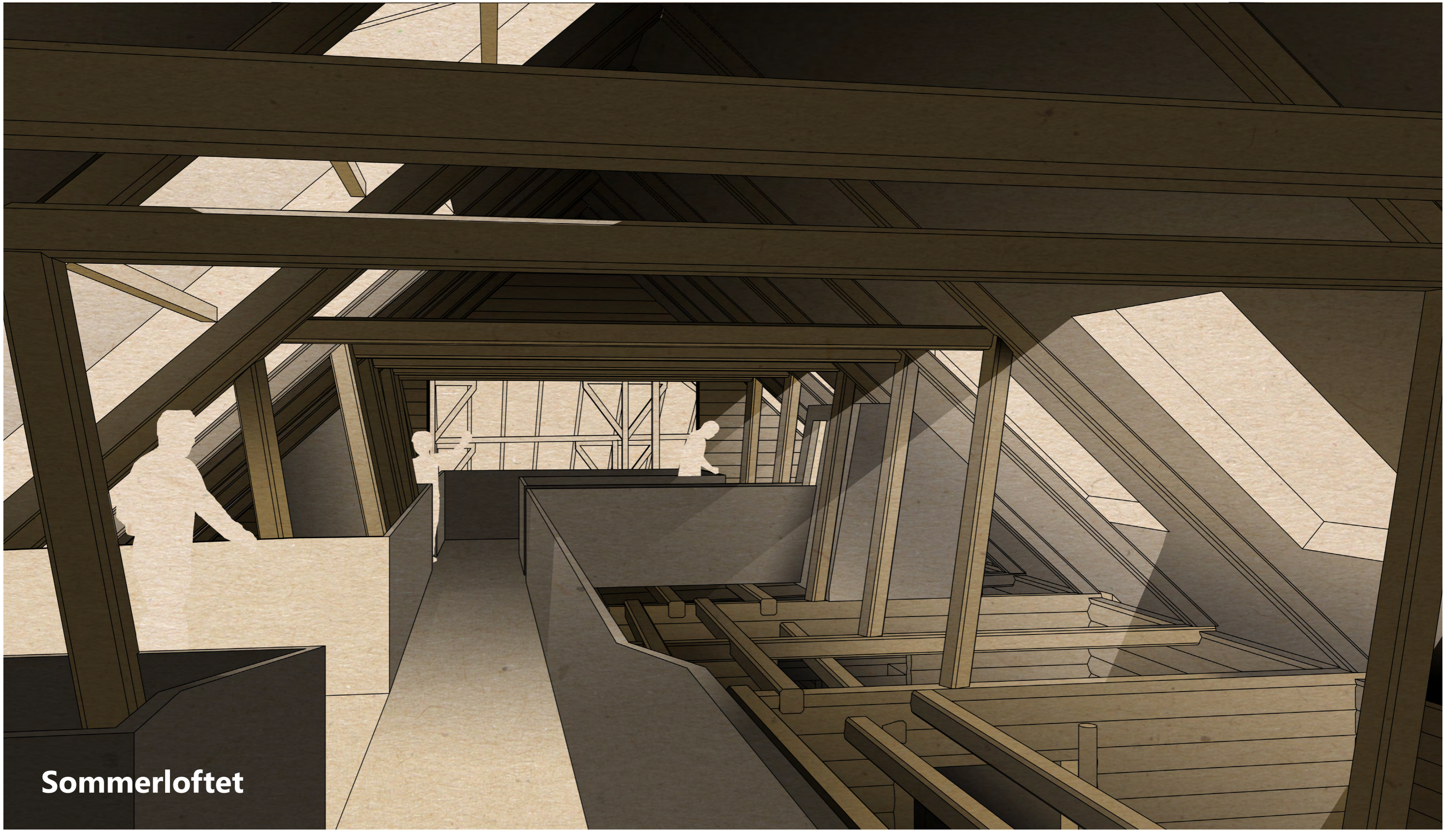
Mot hjørnet i nord-vest ligger det et atelierplatå med et stort nordvendt takvindu som kunstnerne kan benytte seg av. Her kan det settes opp midlertidige utstillinger, eller besøkende kan se det pågående arbeidet.

Den nye låvebrua er smalere enn den gamle og plassert lengst nord for å slippe så mye lys som mulig fra takvinduene og ned i etasjen under. Låvebrua tilbyr også et nytt perspektiv på det nye landskapet og rommene i etasjen under.

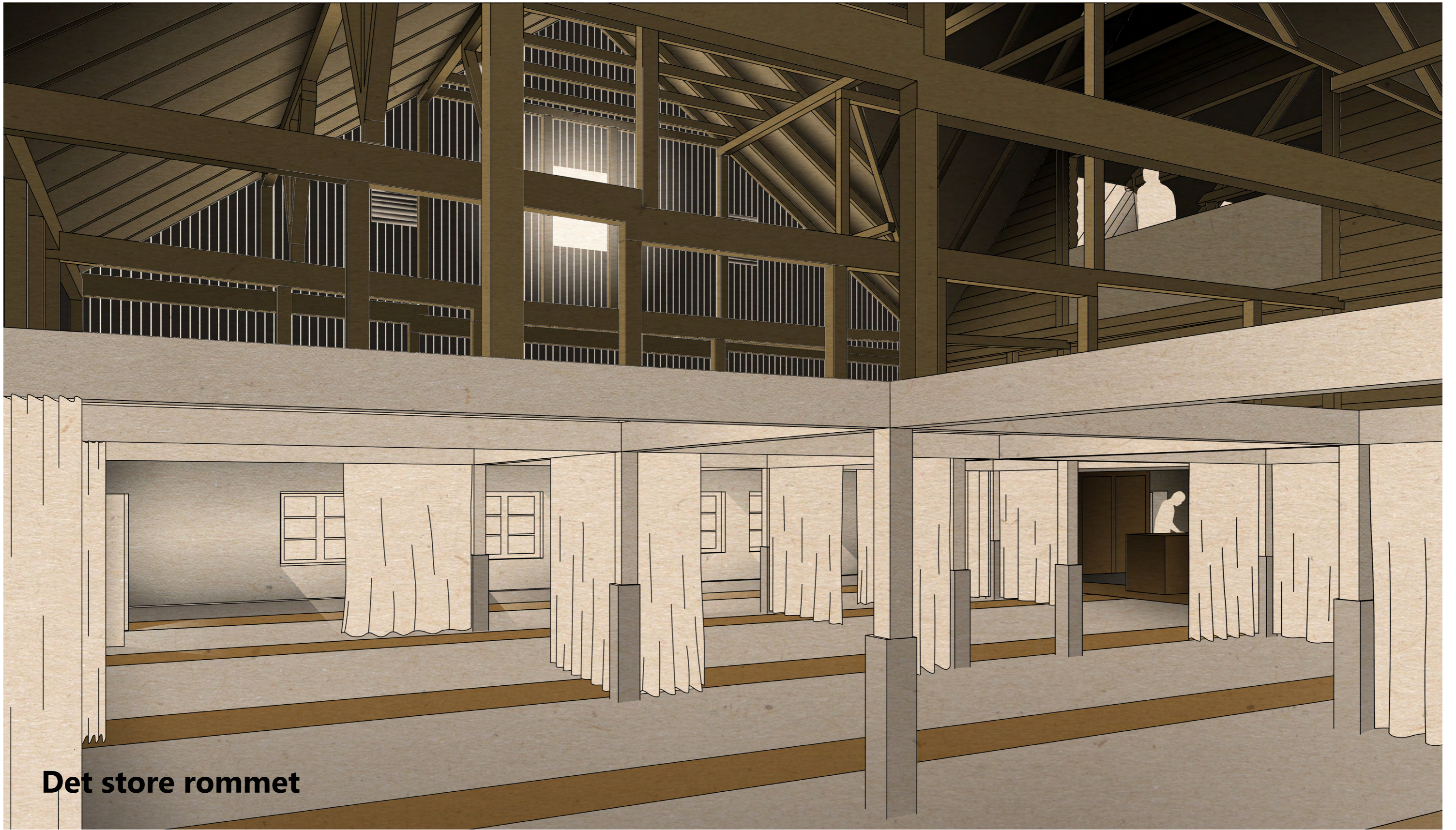
3. etasje. Målestokk 1:200

Sommerloftet

Det store rommet

Det store rommet

Etter fjerningen av etasjeskilleren mellom grisebjøset og høyloftet åpenbarer det seg et ti meter høyt og mektig rom med en enorm trekonstruksjon som strekker seg oppover mot taket. Et rom som frem til nå har ligget skjult i låvens indre.

Det store rommet er låvens nye fleksible flerbruksrom og tilbyr en stor variasjon i mulig bruk og ulik programmering.

Den gamle bærekonstruksjonen i bjøset er erstattet med en ny trekonstruksjon med integrerte skinner for oppheng av gardiner, som fungerer som rommets nye rominndelere.

Fleksibiliteten gardinene tilbyr gjør at det store rommet blant annet kan benyttes til utstillinger og forestillinger, som mindre arbeidsværelser eller åpne

overnattingsrom i sommerhalvåret, hvor mindre avlukker gir en følelse av privatliv samtidig som man hele tiden kan registrere livet som foregår ellers i låven.

Den nye tilførte konstruksjonen er som veggene malt hvite, noe som sammen med de lette transparente tekstilene skaper en kraftig kontrast til de naturlige, massive trestokkene i etasjen over. Samtidig er dette en videreføring av den tilstanden låven har vært i de siste tiårene.

Det store rommets storhetstid må kunne sies å være om sommeren, og det nyttegjøres best når det fylles opp av mennesker og aktivitet. For låven på Østre Skjelve er dette uten tvil dets sakrale rom.

Låvelandskapet

De tilførte volumene og funksjonene i låvens eldre del er det som utgjør det nye låvelandskapet, og som danner en ny og spennende situasjon som står i sterk kontrast til låvens eksisterende konstruksjon. Liksom rommene i "laftelabyrinten" i det tidligere høyloftet oppstår det et gjemt og mystisk romforløp hvor nye rom og steder dukker opp i det man beveger seg inn blant volumene.

De tilførte volumene skaper også nye steder og mellomrom som kan benyttes alene eller sammen som en gruppe. Plasseringen av volumene styres av at hvert mellomrom skal ha en en klart tiltenkt bruk samtidig som det har en klar tilhørighet og forbindelse til et av de tilstøtende volumene.

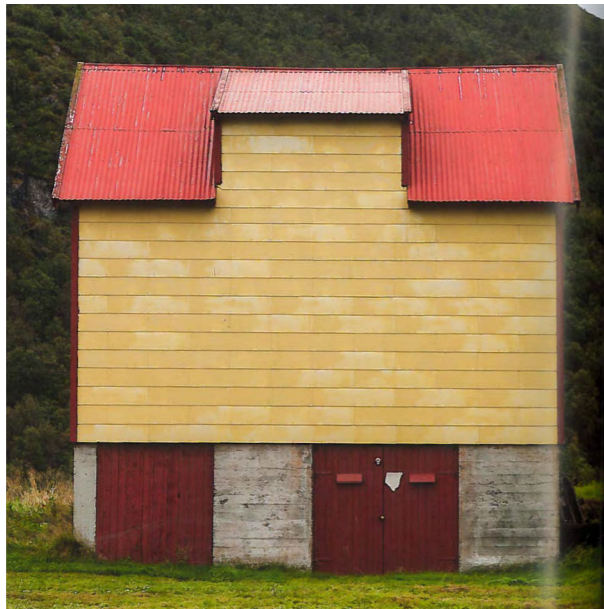
De mest åpne stedene fungerer som samlings- eller forbindelsespunkter, mens de lukkede skaper en mer privat

og beskyttet atmosfære.

Gjennom året forandrer også bruken av låvelandskapet seg. Med vinterens ro og stillhet blir det å være i låven som å befinne seg i en tom og forlatt by, hvor det er lett å kjenne på følelsen av å være alene med seg selv, ideelt for de som søker ro og fordypning.

Med det nye låvelandskapet blir den gamle låven redusert til å være et estetisk skall, en ruin som ikke røres, men som volumene varsomt trer utenom. Med den svevende laften over de nye volumene skapes det et unikt samspill mellom de rommene som en gang var, men som lengst har mistet sin funksjon, og volumene med sitt nye program.

Inspirasjon

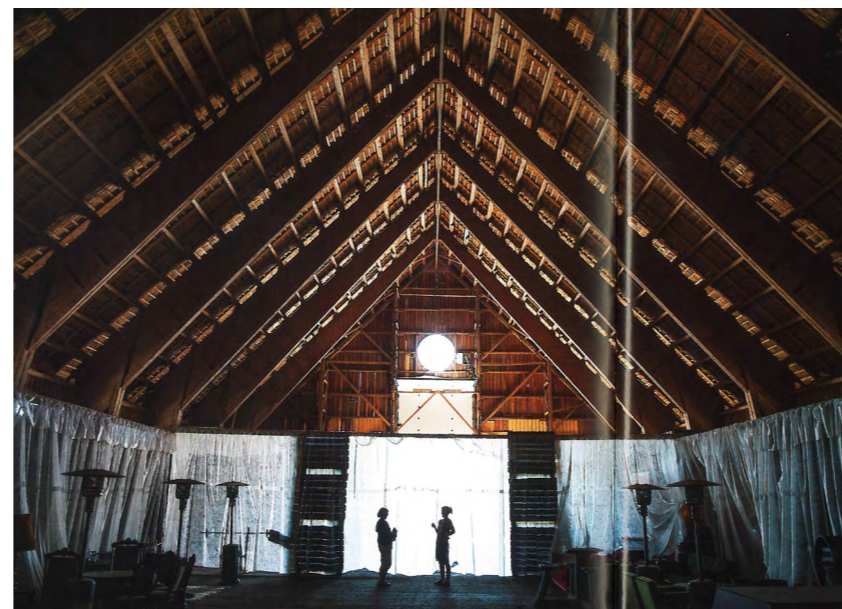
Låve fra Sortland

Hovelsrud gård, Helgøya

Storhamarlåven

Ullernlåven, Sør Odal